

Popkensburg den 23 Maart 1815.

Edel Wel Geboore Heer!

Ingevolge UEd. verzoek van den 14^e february, met permis-
sie om dit op myn gemak te doen, heb Ik UEdg. ver-
toog over de Redenrykers van Middelburg doorlezen, Ten
einde daar by te voegen het geen my meerder als
UEd. ontrent dezelve is voorgenomen. Gaarne voldoe
Ik daar aan, hoewel het van weinig aanbelang is.
Tot staving van het gemelde van Boxhorn, by UEd. bl.
6, dat de Rhetorykers in 1483 door de stad met Diver-
sche Voorregten zyn beschonken geworden, is my in het
Register op de Stads Rekeningen voorgekomen dat
a. 1480 door de Stad eene Loosje in den Amerie is
gemaakt om den Wagen der R. in te plaatsen.
Amerie zal denkelyk moeten zyn Armorij van
Armorij, Locus ubi arma reponuntur Skinner[?]. Te
Middelb. vond men oudtijds een Ammunitiehuis,
het welk a. 1598 buiten de Oude Segeerspoort ver-
plaats wierd. Mede een Artillerij huis op de Ha-
-ringplaats, het welk a. 1627 door de Stad aan de
Heeren Daniel en David Dierkens verkogt is, die in
het zelve eene Salpeter Raffinadery opgerigt hebben
Een van beiden kan het gebouw geweest zyn, in
welke gem^e wagen is geplaatst geworden.

Uit het Register op Stads Notulen blykt, dat
1 febr. 1676 die van de Rhetoriekamer verboden is ge-
worden ooit eenige Coemedie of diergelyke in het Pu-
-blik te speelen, sonder voorgaande consent van de
Regering R. K.[?] f°. 8 en
22 apr. 1679 wierd aan dezelve gepermitteerd het
opregten en afstellen van eene Lotery R. 16. f°. 2.
En wat het Gebouw van Hunl. aangaat. In het Regis-
-ter op de Stad Rekeningen treft men deze annotatie
aan: dat van 1579 tot 1648 het Landrecht in de
Rhetorikerskamer is gehouden.
Laastelyk zy het my gepermitteerd twee correctien hier
by te voegen
bl. 10 noemd UEd. den Abt van Middelburg, Abt
van Zeeland, dat UEd. uit de pen zal gevloeit zyn.
en bl. 19f[?] rekend UEd. dertien avond Vastenavond
te zyn, welke in de zevende week voor Paasschen in-
vald. Maar ik versta er mede Den avond voor of
van Driekoningen, dus den 5 of 6 January. Den Zes-
den January was den xiii^{en} dag na het Kersfeest en Hal
taus Calend. Med. aevi pag 40 zegt: Festum Epipha-
niae in Germania Inferiori ac Belgio nominatur
der Dreyzehnde Tag, vocabulo tamen prodialecti varie-
tate corrupto Vergel. Wagenaar Lyst van De Feestdd.
der R. Kerk. Drie Koningen of dertien dag 6 January
Met Waare Agting noem Ik mij
UEgeb. ootmoedige Dien^r.
J. Verheije van Citters.

[blanco pagina]

Rederykers

JVerh. v. Citters
23 mrt XV.

3

Toelichting bij Brief van Jacob Verheije van Citters aan Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem

Inleiding

De scans die gebruikt zijn voor deze transcriptie zijn afkomstig uit de online databank van het Zeeuws Archief.¹ Het betreft een brief uit 1815 van Jacob Verheije van Citters, geadresseerd aan Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem. Verheije van Citters reageert in de brief kritisch op bevindingen uit onderzoek van Lambrechtsen van Ritthem naar de Middelburgse rederijderskamer Het bloemken Jesse.

Jacob mr. Verheije van Citters is op 4 maart 1753 te Middelburg (Zeeland) geboren als kind van Jacob van Citters en Anna Sara Boudaen.² In 1774 promoveerde hij in de rechten. Over zijn verdere loopbaan schrijft de online Encyclopedie van Zeeland het volgende: ‘In 1775 werd hij benoemd tot raadsheer in het Hof van Vlaanderen; in 1779 werd hij aangezocht als Ordinaris Raad in het Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland, welk ambt hij tot de omwenteling van 1795 bekleedde, waarna hij zich terugtrok op zijn kasteel Popkensburg bij St.-Laurens’.³ Verheije van Citters heeft middels de schenking van een kaart betreffende ambachtsheerlijke rechten en de verkoop van de atlas *Zelandia Illustrata* een belangrijke bijdrage geleverd aan de collectie kaarten, prenten en tekeningen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.⁴

Nicolaas Cornelis van Lambrechtsen, de geadresseerde van deze brief, is geboren op 29 februari 1752 in Vlissingen met Nicolaas Lambrechtsen en Maria Kroef als ouders. Van de afstamming van vaderskant is weinig bekend.⁵ In 1773 promoveerde hij in de rechten. Na een loopbaan als pensionaris van Vlissingen en lid van de Vergadering van Provisionele Representanten van het volk van Zeeland, legde hij in 1813 zijn functies neer. In 1814 werd Lambrechtsen ambachtsheer van Ritthem. Ook was hij verbonden aan het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, waarvan enige tijd in de functie van voorzitter, en publiceerde hij over cultuur en wetenschappen.⁶ In een werk van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde publiceerde hij in 1819 een bewerkte geschiedenis van de Middelburgse rederijderskamer Het bloemken Jesse.⁷

Beschrijving handschrift

Het handschrift bestaat uit 2 vellen papier, waarvan het eerste aan de voor- en achterzijde geheel is beschreven (de eigenlijke brief) en het tweede vel aan de voorzijde blanco is en op de achterzijde slechts een aantekening bevat. Folionummering met potlood: fol. 1-3.

¹ Zeeuwse bibliotheek te Middelburg (ZB), Kluis handschrift 1631, Brief van Jacob Verheije van Citters aan Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem (1815), [online beschikbaar](#).

² Zie voor zijn genealogische afstamming [Jacob mr Verheije van Citters \(1753-1823\) » Stamboom Baris » Genealogie Online](#) en [Jacob Verheije van Citters \(1753-1823\) » Genealogie Van der Mersch-De Knijff » Genealogie Online](#).

³ Voor de geschiedenis van Popkensburg en zijn bewoners, zie: <https://kzgw.nl/kasteel-popkensburg/>

⁴ Zie voor de loopbaan van Verheije van Citters [Jacob Verheije van Citters - Wiki ZB \(encyclopedievanzeeland.nl\)](#).

⁵ Zie voor de genealogische afstamming van Lambrechtsen van Ritthem [Nicolaas Cornelis LAMBRECHTSEN VAN RITTHEM \(1752-1823\) » Stamboom Kroef » Genealogie Online](#).

⁶ Zie voor de loopbaan van Lambrechtsen van Ritthem [Nicolaas Cornelis Lambrechtsen/EvZ1982-1984 - Wiki ZB \(encyclopedievanzeeland.nl\)](#).

⁷ Lambrechtsen van Ritthem, Nicolaas Cornelis, *Beknopte geschiedenis van de Middelburgsche rethorijkkamer Het bloemken Jesse*, 1819, via [Google Books](#).

De beschrijving volgens het Zeeuws Archief (ZA):

‘*Brief van Jacob Verheye van Citters aan Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem*
Datering: 23 maart 1815.

Plaats: Sint Laurens.

Annotatie: Popkensburg is een kasteel in Sint Laurens. De genoemde stadstekening⁸, uit het gemeentearchief van Middelburg, is vermoedelijk in 1940 verloren gegaan.

Specificatie: De wagen van de rederijders volgens de stadstekening van Middelburg uit 1480.

Toelichting: Eigendom van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW) en in beheer bij de ZB. Bibliotheek van Zeeland.

KZGW Handschriftenverzameling Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1400-1999

1631[89 K b 8 bis] Brief van Jacob Verheye van Citters aan Nicolaas Cornelis Lambrechtsen van Ritthem, 1815 maart 23. Oud ZGW signatuur: 89 K b 8 bis. Stempel ZGW”⁹

Opmerkingen bij de transcriptie

1. De cijfers in dit handschrift zijn enigszins lastig te interpreteren. In het bijzonder de 8 zorgt voor verwarring, omdat deze op de huidige 6 lijkt, maar aangezien de brief volgens het opschrift en de bibliotheekgegevens in 1815 is geschreven, kan de schrijfwijze van de 8 daaruit worden afgeleid.

2. Enkele woorden geven ook aanleiding tot een vraagteken:

- Scan 001 regel 11: *a. 1480 door de Stad eene Loosje [?] in den Amerie is*

Hier lijkt Loosje te staan. Hoewel Loosje volgens het WNT is te herleiden tot de betekenis loge¹⁰, is hier waarschijnlijk de betekenis van loods bedoeld.

Kesteloo¹¹ leest in zijn transcriptie en bewerking van de stadsrekeningen van Middelburg dit woord namelijk als loods. Hij merkt op dat in de stadsrekening van 1480 (waarin voor het eerst van rederijders sprake is) valt te lezen "dat de loods, staande in 'damerie' (de amerij) om de 'wagene' daarin te plaatsen 'van den Rethorike' gedekt werd."

- Scan 001 regel 14: *Armorij, Locus ubi arma reponuntur Skinner [?]*

De lezing van het woord Skinner is onzeker. Misschien skinner of skirmer?

NB De uitleg door Verheije van de term "amerij" als "armorij" is twijfelachtig.

Volgens het WNT (dat nog niet bestond toen Verheije van Citters zijn brief schreef) betekent *amerij* (onder meer) keuring of ijk van vaten. Bij besluit van 8 maart 1418 heeft Jacoba van Beieren bepaald dat dit recht aan de stad Middelburg toekwam, hetgeen bij besluit van 1456 door Philips van Bourgondië is bevestigd.¹² In 1514 bouwt Middelburg vervolgens een nieuw amerij-huisje aan de Geere¹³; op 18 september 1535 bepaalt de stad dat men in Middelburg gemaakte wijnvaten en biertonnen "ter amerye sal moeten brengen", en vaten of tonnen die te klein blijken te zijn "sal den amere gehouden wesen in dugen te slane".¹⁴

Uit de ordonnantie op de verhuring der stadsmiddelen (daterend uit de 15^e eeuw) blijkt dat

⁸ Kennelijk gaat het in deze beschrijving om de stadsrekening, en niet de stadstekening, van Middelburg.

⁹ Zie <https://www.zeeuwsarchief.nl/onderzoek-het-zelf/archief/?mizig=210&miadt=239&miaet=1&micode=KZGW&minr=19086071&miview=inv>.

¹⁰ Via Instituut voor de Nederlandse taal: [LOGE - WNT \(Woordenboek der Nederlandsche Taal\) \(ivdnt.org\)](http://www.loge-wnt.nl).

¹¹ J.H. Kesteloo, *Stadsrekeningen Middelburg deel II*, Archief Zeeuws Genootschap (1881), p. 105.

¹² W.S. Unger, *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*, deel I, 's Gravenhage 1923 (RGP 54), nrs 30 (Jacoba) en 32 (Philips).

¹³ W.S. Unger, *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*, deel I, 's Gravenhage 1923 (RGP 54), nr. 119.

¹⁴ J.H. Kesteloo, *Stadsrekeningen Middelburg deel I (1500-1549)*, Archief Zeeuws Genootschap, p. 276.

"die amere zijn recht ende amerije sal hebben" van wat wordt gelost, "te weten thien gr. Vl. van al tghunt opghedaen en ghetapt zal worden van elck stuck".¹⁵

- Scan 002 links regel 5: *Regering R. K. f. 8. en*

De betekenis en de schrijfwijze van de afkorting is niet geheel duidelijk. Wellicht is de K te lezen als 15, vgl. de 5 in de schrijfwijze van 1579 een paar regels verderop. Idem de afkorting twee regels verder: *opregten en afstellen van eene Lotery R. 16 f. 2*. De R verwijst mogelijk naar een resolutieboek. Van welke instantie deze bron is, wordt niet duidelijk.

Hier lijkt na de R het getal 16 te staan.

- Scan 002 links regel 16: *en bl. 19f [?] rekend UEd. dertien avond Vastenavond*

Het teken na de 9 is niet duidelijk: mogelijk een f of een 4?

3. De volgende secundaire bronnen zijn aan dit handschrift gerelateerd, en kunnen geraadpleegd worden om de historische informatie die erin vermeld staat na te gaan:

- Scan 001: in regel 8 wordt de toekenning van een privilege aan de Middelburgse rederijders in het jaar 1483 genoemd. Deze gebeurtenis staat vermeld in de *Kroniek van Middelburg*, maar dan volgens de nieuwe jaerstijl met de datum 9 januari 1484.¹⁶ Hoewel het originele privilege verloren is gegaan, is de tekst ervan nog wel raadpleegbaar in twee publicaties.¹⁷

- Scan 002 links, regel 20/21: ondanks het ontbreken van een afbreekstreepje in *Halt/aus* verwijst de tekst met grote waarschijnlijkheid naar het boek *Calendarium medii aevi praecipua Germanicum* van Christianus Gottlob Haltaus. Het Latijnse citaat aan het einde van de brief is inderdaad terug te vinden op pagina 40 van dit boek.¹⁸

- Scan 002 links regel 25: *der R. Kerk. Drie Koningen of dertien dag 6 January*

Verheije van Citters corrigeert de interpretatie die Lambrechtsen van Ritthem gegeven heeft van het begrip dertiendag. Een andere naam voor dertiendag is Driekoningen. Deze feestdag valt op 6 januari, dus dertien dagen na Kerstavond.¹⁹

Transcriptie: Vivian Deegens. *Eindcontrole:* Jan Begheyn.

Versie 11-02-2024

¹⁵ W.S. Unger, *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*, deel II, 's Gravenhage 1926 (RGP 61), nr 118 onder (13). Uit de bijgevoegde overzichten van inkomsten en uitgaven van de stad blijkt dat er steeds inkomsten waren uit "amerij".

¹⁶ In de *Kroniek van Middelburg* zijn gebeurtenissen verzameld die belangrijk waren voor het bestaan van rederijders in Middelburg. De kroniek is als pdf raadpleegbaar via de website van het KZGW: [kroniek-middelburg-1366-1533-2](https://www.kzgw.nl/kroniek-middelburg-1366-1533-2).

¹⁷ Ten eerste is de volledige tekst terug te vinden in: Unger, W.S., *Bronnen tot de geschiedenis van Middelburg in den landsheerlijken tijd*, deel 1, 's Gravenhage 1923 (RGP 54), No. 85 p. 137-140 (met volledige tekst van het privilege). Ten tweede is er de publicatie 'Een brief aan de rhetorijders-kamer te Middelburg, in 1483'. In: *Zeeuwsch Jaarboekje en Middelburgsche Naamwijzer*, 1858, Middelburg 1858, II p. 3-10 (met volledige tekst van het privilege).

¹⁸ Haltaus, Christianus Gottlob, *Calendarium medii aevi praecipua Germanicum*, Leipzig 1729, p. 40.

¹⁹ Zie [heiligen.net](https://www.heiligen.net).